

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.13.5>

Volume 7/1

2023 p. 81-96

MUSTAFA KUTLU'NUN *MÜRİT* ADLI ÖYKÜSÜNÜ TAŞRA-KENT ÇATIŞMASI BAĞLAMINDA OKUMAK

EXAMINING MUSTAFA KUTLU'S STORY "*MÜRİT*" IN THE CONTEXT OF VILLAGE-URBAN CONFLICT

Yusuf AYDOĞDU*

ÖZ

Türk edebiyatında özellikle 1960'lı yıllardan itibaren üzerinde sıkça durulmaya başlanan köyden kente göç, plansız kentleşme süreci ve bunun yarattığı problemler, Türk öykücülüğünde yetmişli yıllardan itibaren kendine yer edinen seksenli yıllardan sonra ise, kendi özgün öykü tarzını oluşturan Mustafa Kutlu'nun da üzerine eğildiği en önemli konulardandır. Kutlu'nun *Yokuşa Akan Sular* (1979), *Yoksulluk İçimizde* (1981), *Ya Tahammül Ya Sefer* (1983), *Bu Böyledir* (1987), *Sır* (1990) adlı öykü kitapları genel manada Anadolu insanının modernleşme ve kentleşme sürecine, köy-kent çatışmasına odaklanan öykülerden oluşmaktadır.

Bu çalışmada Mustafa Kutlu'nun *Sır* adlı öykü kitabında yer alan "Mürit" öyküsü, köy-kent çatışması bağlamında ele alınıp irdelenmiş, ayrıca öyküde önemli yer tutan tekke-tasavvuf kültürünün kentlere taşınmasıyla birlikte gelenekle olan bağının zayıflaması, zamanla bu dergâhların özünü kaybedip yozlaşması öyküdeki sembolik unsurlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Öykü, Mustafa Kutlu, Sır, Mürit, Köy, Kent, Çatışma, Tasavvuf*

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, E-mail: yaydogdu@bingol.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1013-5278, Bingöl, Türkiye.

ABSTRACT

In Turkish literature, especially since the 1960s, migration from the village to the city and the unplanned urbanization process and the problems created by this have come to the fore. The problem of urbanization is one of the most important issues that Mustafa Kutlu, who created her own unique story style after the eighties, which took its place in Turkish storytelling since the seventies, also focused on. Kutlu's short story books called *Yokuşa Akan Sular* (1979), *Yoksulluk İçimizde* (1981), *Ya Tahammül Ya Sefer* (1983), *Bu Böyledir* (1987), *Sır* (1990) are generally related to the modernization and urbanization process of Anatolian people, and the village-urban conflict.

In this study, the story of "The Mürit", which is included in Kutlu's story book *Sır*, is discussed in the context of village-city conflict. In addition, the weakening of its bond with tradition with the transfer of the lodge-mysticism culture, which has an important place in this story, to the cities is conveyed. The loss of essence and degeneration of these dervish lodges over time has been evaluated through the symbolic elements in the story.

Key Words: *Story, Mustafa Kutlu, Sır, Mürit, Village, City, Conflict, Mysticism*

Giriş

İnsan ve mekân ilişkisi, her dönemde süreklilik ve değişkenlik arz eden bir durum ve aksiyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze dek insanlık, kendi yaşam biçimine uyumlu mekânlar tasarlamış ve tarihsel süreç içerisinde meydana getirdiği her bir değişime karşılık yeni tasarımlar ortaya koyagelmiştir. Köyden kasabaya, kasabadan kente ve kentten mega kentlere doğru evrilen bu değişim, insanın tabii yaşamında da önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Şehirleşen ve modernleşen insanın sadece yaşadığı mekânlar değil, aynı zamanda karakteri, davranışları, dünyayı algılama biçimi ve dolayısıyla hayal dünyası da yenilenmiştir. Bu bağlamda sosyolojinin önemli bir konusu olan insan-mekân ilişkisi, sanat ve edebiyat alanında da zamanla irdelenen bir meseleye dönüşmüştür. Özellikle taşra-kent ilişkisi bağlamında bireyin yaşadığı değişime bağlı olarak ortaya çıkan göç, gecekondulaşma, entegrasyon, asimilasyon, uyumsuzluk veyahut yabancılaşma gibi büyük sorunlar, edebi eserlerin yöneldikleri başat konular haline gelmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla başlayan modern toplum kurma yolundaki çabalar, köyden kente göçü hızlandırmış, özellikle 1950'li yıllardan itibaren Türkiye hızlı ve plansız bir kentleşme sürecine girmiştir. Sanayileşmenin kent ve kent çevrelerinde konumlandırılması ve kentlerin birer iş ve cazibe merkezlerine dönüştürülmeleri, taşradan kente doğru büyük bir göç dalgası oluşturmuştur. Bu durumun neticesinde kentlerde

yoğun bir nüfus ve bu nüfusun kente entegrasyon sürecinin doğurduğu problemler ortaya çıkmıştır. Altmış sonrası Türk edebiyatında köy ve köy hayatının problemlerinin yerini yavaş yavaş kent hayatının doğurduğu sorunlar almaya başlar. Köyden kente göçle başlayan sosyal, ekonomik ve kültürel değişimin sancıları Türk roman ve öykülerinde önemli bir yer tutar. Özellikle toplumcu gerçekçi yazarlar, yüzlerini köyden kente doğru çevirirler. Kentte baş gösteren barınma, işsizlik gibi problemlerin yanında göç, entegrasyon problemi, asimilasyon ve dikotomik durumlar da yazarların sıkça başvurduğu konu ve izlekler haline gelir. Bu dönemde Orhan Kemal, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Sevgi Soysal, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Sait Faik Abasıyanık, Rasim Özdenören gibi yazarlar eserlerinde sıklıkla kent insanının problemlerini kendi dünya görüşleri çerçevesinde aktarmaya çalışırlar.

Modern Türk öykücülüğüne 1970’li yıllardan itibaren katkıda bulunmaya başlayan ve özellikle de seksenli yıllardan itibaren kendi özgün öykücü kimliğini oluşturan Mustafa Kutlu, eserlerinde “toplumcu, gerçekçi, memleketçi, hakkaniyetçi ve mukaddesatçı” (Koçak Işık, 2019: 55) yönleriyle ön plana çıkmış, Türk insanının son yarım yüzyılda yaşadığı kentleşme ve modernleşme sürecine eserlerinde genişçe yer vermiş, bu sürecin sancularına odaklanmış bir sanatçı olarak öne çıkmaktadır.

İlk öykü kitaplarında -*Ortadaki Adam* (1970) ve *Gönül İşi* (1974)- daha çok Anadolu insanının günlük endişe, beklenti ve hayal kırıklıklarını romantik bir dille aktaran Kutlu, bu eserlerini “*kendi hikâyemi ararken geçtiğim duraklar*” (Andaç, 2002: 73) şeklinde tarif eder.

Kutlu’nun ilk iki eserinden sonra ortaya koyduğu öykü kitapları ise, genel hatlarıyla taşra-kent ve gelenek-modernleşme karşıtlıkları bağlamında derinleşmeye başlar. Kutlu’nun birçok öyküsünde; köyden kente göç, yanlış şehirleşme ve hızlı modernleşme gibi sorunların yarattığı yıkıcı etkiler ön plana çıkan temel izleklerdir. Ayrıca söz konusu durumların yarattığı yoksulluk, gecekondulaşma, dinî/manevi iklimden uzaklaşma, aidiyet problemi ve yabancılaşma gibi alt izlekler de temel izlekleri besleyerek öykülerin evrenini genişletir. Genel manada yazarın birçok öyküsünde küreselleşen/modernleşen dünyaya karşı insanın ruh ve mana dünyasını diriltmeyi ve yüceltmeyi amaçladığını söylemek mümkündür. Özellikle 1980 sonrasındaki öykülerinde bu konulara değinen Kutlu’nun, ayrıca “Kutlu tarzı” denebilecek bir öykü anlayışını inşa ettiğini görmekteyiz. *Yokuşa Akan Sular* (1979), *Yoksulluk İçimizde* (1981), *Ya Tahammül Ya Sefer* (1983), *Bu Böyledir* (1987), *Sır* (1990) adlı öykü kitapları yazarın daha çok ikinci dönemi olarak adlandırabileceğimiz ve öykücülüğümüze yeni bir soluk ve tarz getiren, aynı zamanda bahsi geçen sorunlara odaklanan öykülerden oluşmaktadır. Söz konusu tarz; “*dün ile bugünü, gelenekle modern, kıssayla romanı, mesnevi ile hikâyeyi bağdaştıran*” (Bekiroğlu, 2010: 14) bir anlayışla oluşturulmuş eserlerdir. Aynı zamanda Kutlu’nun bahsi geçen bu eserleri, taşra-kent ikileminin yarattığı problemlere odaklanan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimin getirdiği yozlaşma, kirlenme ve yabancılaşmayı merkeze alan eserler olarak değerlendirilebilir.

Uzun Hikâye (2000) ile başlayıp *Beyhude Ömrüm* (2001), *Mavi Kuş* (2002), *Tufandan Önce* (2003) adlı öykü kitapları ile devam eden süreçte ise, uzun hikâye tarzına yönelen Kutlu'nun bu hikâyelerinde “*okunan değil anlatılan/söylenen ve dinlenen hikâye havası hâkimdir*” (Yıldız, 2019: 57). Uzun hikâye türünde de başarılı örnekler veren yazarın, bu öykülerinde geleneğin önemli türleri olan mesnevi ve halk hikâyeciliğinden de faydalandığını, bu türlerin anlatım olanaklarını modern öyküye taşıdığını söyleyebiliriz. Kutlu, uzun öyküleri için şu tespitlerde bulunur: “*Yazdığım uzun hikâyeler bir bakıma şifahî edebiyatın yazıya geçirilmesi gibidir. Zor iş. Ama sadeliği, ritmi ile okuyanı kendine çeker*” (akt. Yıldız, 2019: 63).

Genel hatlarıyla birçok öyküsünde kentle ve değişen dünyayla bir mücadele içerisinde olan Kutlu'nun öykü karakterleri de bu eksenden hareketle oluşturulmuştur. Kente yönelen bütün öykü kişileri kirlenmeye ve yozlaşmaya başlarken taşrada kalan veyahut taşraya yönelen karakterler öze dönüşün, kendine gelmenin, irfana kavuşmanın yarattığı hasletlere sahip olurlar. Bu bakımdan birçok eserinde şehre karşı taşra, İstanbul'a karşı Anadolu övgüsü söz konusudur. Anadolu'yu/taşrayı geleneksel olanla özdeşleştiren Kutlu'ya göre “*geleneksel olan 'kendiliğini' korumuştur, modern olan 'aslını' yitirmiştir*” (Can, 2017: 68). Ona göre, modernleşme yabancılaşmayı ve köksüzleşmeyi doğurur. Ayrıca Aktaş'ın da ifade ettiği üzere, Kutlu “*göçebeliğin tedirgin ettiği yerliliğe meyilli bir yazardır*” (2001: 130). Bu bakımdan değişim baştan sona onda tedirginlik yaratan bir durumdur. Coşkun, Kutlu'nun modern kente karşı çıkışında esas sebep olarak, insanın kentte şahsiyetini kaybettiğine dair inancının yattığını ifade eder (2010: 369). Dilmen Ekiz, Kutlu'da zihin ve medeniyet olarak doğal ve fitri olanı ihya eden bir taşra tasavvurunun olduğunu belirtir (2022: 115). Dolayısıyla Kutlu'da kendini belirgin bir şekilde hissettiren somut bir Anadolu romantizminin var olduğu açıktır.

“Kutlu'nun hikâyelerindeki temel mesele Türkiye'de yaşanan toplumsal değişimdir (...) Kentleşmeyle birlikte hayata dair zihinsel algıları ve pratikleri değişen insanların zihinsel ve pratik süreçleri de kahramanların yapıp ettikleriyle ortaya konmaktadır” (Koçak Işık, 2019: 125).

Çalışmamızın odak noktası olan “Mürit” öyküsünün yer aldığı *Sır* (1990) adlı öykü kitabı, yoğun olarak bahsi geçen konular etrafında şekillenen öykülerden oluşmaktadır. Yazarın 1990 yılında kaleme aldığı ve “Sır”, “Tarihin Çöp Sepeti”, “Politik-Vizyon”, “Her Ne Var Âlemde”, “Aramakla Bulunmaz”, “Mürit”, “Satılık Huzur”, “Cüz Gülü” adlı sekiz öyküden oluşan *Sır* kitabının ilk bakışta tek tek okunduğunda ayrı öykülerden oluştuğu hissi veren; ancak bütünlüklü bir gözle değerlendirildiğinde birbirini çeşitli ilişki ve göndermelerle tamamlayan uzun bir hikâyenin halkaları şeklinde oluşturulduğu görülmektedir. Nitekim bütün öyküler, ilk öykü olan “Sır”a çeşitli yönlerden bağlanır. Bir bütün olarak bakıldığında, eserde geleneksel bağlamda Anadolu'da önemli bir yer edinmiş tekke-tasavvuf kültürünün genel manada modernleşmeyle ilişkisi, özel manada bu kültürün kente taşınması ile başlayan olumsuz değişim gözler önüne serilmektedir. Öykülerdeki mürşit, mürit, tekke, dergâh,

irfan gibi dinî-tasavvufî kişi ve kavramların modernleşme neticesinde uğradıkları yozlaşmanın, kitabın ana izleği olduğu söylenebilir.

Öykülerin hemen hemen hepsinde dikkat çeken bir diğer unsur, yazarın tekke-tasavvuf kültürüne ait dil ve jargonu çok başarılı bir şekilde kullanmasıdır. Zira Kutlu, öykülerinde Anadolu’yu bir fon olarak kullanmaz, bizzat Anadolu’nun içinden konuşan bir yazardır. Çocukluk yıllarında babasının memuriyeti sebebiyle, gençlik yılları ve sonrasında ise, öğrencilik ve öğretmenlik süreçlerinde taşradaki birçok kentte bulunmuş, bu şehirlerin havasını iyi teneffüs etmiş bir yazardır. Bu durumun yazarın öykü dilindeki doğallığı ve sıcaklığı beslediği aşikârdır. Nitekim Kutlu’nun “*bütün hikâyeye kişileri özellikle dolaysız aktarılan konuşmalarda, metin içi inandırıcılığın ve tutarlılığın bir sonucu olarak sergilemeleri icap eden kimliklerinin gerektirdiği bir dille konuşurlar*” (Yıldız, 2019: 38). Örneğin incelediğimiz “Mürit” öyküsünde rüyasında mürşidiyle sohbet eden müridin, tekke kültürünü yansıtan bir şekilde konuşturulduğunu görmekteyiz:

“Yola düştü mürit. Sanırsın yeşil ekine yel düştü... O gece âlem-i mânada Efendisini görmüş idi. Hasretlik aradan çıkmış idi. Alnını ter basmış, sanki göğsünün orta yerine bir loğ taşı konmuş idi. Neyse ki Efendi mütebessim, ‘Ya İhvan’ demişti, ‘Akpınar suyu yine öyle büngül büngül akmakta mıdır?’” (Kutlu, 2020: 69).

Sır kitabında yer alan ilk öykü, kitabın da adını veren “Sır”dır. Bu öykü, kitaptaki en uzun öykü olarak dikkat çekmektedir. Öykü, taşrada kendi halinde yaşayan, temiz kalpli, dindar bir çiftçinin ziyaretine gelen mürşidinin, ondan kendi yerine geçmesi ve dergâhın yeni şeyhi olması talebiyle başlar. Şeyhinin yerine geçen ve zamanla tekkenin şehre taşınmasıyla şehre gelen yeni efendi yani eski çiftçi, kentteki birçok şeyin kendi değerleri açısından yozlaştığını fark eder. Tekkeye siyaset ve para bulaşmış, fitnecilik baş göstermiştir. İçine düştüğü durumu değiştirecek imkânı bulamayan efendi, cübbesini ve sarığını çıkarıp “sır” olur. O, ortadan kaybolduktan sonra tekkede kendisiyle ilgili ardı arkası kesilmeyen kerametler uydurulur. Bu kerametler yerini zamanla tekkenin yeni efendisinin kim olacağı tartışmalarına bırakır. Öykü, genel hatlarıyla tekkelerin yaşadığı yozlaşmaya ve kirlenmeye odaklanmıştır.

İkinci öykü olan “Tarihin Çöp Sepeti”, yazdıkları ile yazmak istedikleri arasında sıkışmış olan, patronunun baskısı altında ezilmiş bir gazetecinin yaşadıklarına odaklanan bir öyküdür. Öykü, bu gazetecinin yaşadıkları üzerinden siyaset-medya-din ilişkilerinin geldiği kirliliğe temas eden, aynı zamanda sokağın nabzı ile medyanın aktardıkları arasındaki uçurumu gösteren çarpıcı bir anlatıma sahiptir.

Yazar, üçüncü öykü olan “Politik-Vizyon”da, eski bir devlet adamının kendisine ve topluma dair eleştirilerini içeren, bir siyasetçinin gözünden Türkiye’deki sınıfsal bölünme, sosyo-kültürel erozyon, halk-iktidar arasında oluşan uçurum konularına odaklanmıştır.

“Her Ne Var Âlemde” adlı dördüncü öykü ise, bir dergâha gidip oraya intisap etmek isteyen okumuş, aydın bir karakterin dergâhın şeyhinden aldığı öğüt üzerine yaşadığı iç hesaplaşmaya odaklanır. Şeyh, aydına sahip olduğu ve yazdığı bütün kitapları suya atmasını, ondan sonra dergâha intisap etmesini ister. Bütün ömrünü sahip olduğu ve yazdığı kitaplara adanmış olan aydın ise, bu talep üzerine bir çatışma yaşar. Bilmek ile bulmak arasında gelgitler yaşar. Değişmek için sahip olduklarımızdan vazgeçmemizi salık veren bu öykü de güncel dünyanın nimetlerine bağlılık ile tasavvuf arasındaki çelişkiye odaklanan bir öyküdür. Diğer yandan bir insanın ömrünü neye verdiği sorusu da öykünün bir diğer önemli izleğini oluşturmaktadır.

“Aramakla Bulunmaz” adlı beşinci öykü de bir önceki öyküyle benzer izlekler etrafında şekillenen bir olay örgüsüne sahiptir. Dünya hayatının bütün nimetlerini tatmış, helal-haram demeden her türlü yola girmiş bir esnafın yaşadıklarını, Mustafa adlı karaktere aktarması ve daha sonra dergâha intisap edip tövbe etme süreci anlatılmaktadır. Bu öykü, kıssadan hisse tarzında oluşturulmuş ve Bayezid-i Bestami'ye ait olan “*aramakla bulunmaz; ancak bulanlar arayanlardır*” vecizesi etrafında şekillenmiş bir öyküdür. Yıllarca aradığının ne olduğunun farkına varamayan öykünün başkarakteri, nihayetinde bir dergâha intisap eder ve hakikati bulduğunu düşünür.

Kitaptaki yedinci öykü olan “Satılık Huzur” ise, kariyerini yurt dışında tamamlamış, kendisini akademik açıdan iyi yetiştirmiş olan İlhan adlı karakterin idealist duygularla Türkiye'ye dönüşü ve daha sonra yaşadığı hayal kırıklıklarını anlatan bir öyküdür. Muhafazakâr bir ailenin çocuğu olan İlhan, yurt dışında önemli değişimler yaşamıştır. Ancak tekrar döndüğü ülkesinin birçok yönden değiştiğini fark etmiştir. Çocukluğunun huzurlu memleketinden eser yoktur. Eski ilişkiler zedelenmiştir. Artık bir yer edinmek, siyaset yapmak için başka yollar, yöntemler gelişmiştir. Bu nedenle bir dergâha sığınır ve onların yardımıyla bir yere varmaya çalışır.

Kitabın son öyküsü olan “Cüz Gülü”, bütün öyküleri tamamlayan bir yapıya sahiptir. İlk öyküde sırra karışan şeyhin, bu öyküde yaşadıklarından çıkardığı ders ön plana çıkar. Çocukluğun insanın cenneti olduğu, kentin bütün kirliliğine karşın, köyün insanî değerleri yücelten üstün bir mekân olduğu aktarılır. Öyküdeki “un”, “değirmen”, “eşek” gibi semboller üzerinden de dünya hayatının anlamsız karmaşasından kaçıp dervişane bir yaşam sürmenin ve bunun yarattığı mutluluğun esas sır olduğu hatırlatılır.

Bu öykülerden yola çıkarak *Sır* adlı öykü kitabının genel hatlarıyla tekke-tasavvuf kültürünün etkisiyle oluşturulmuş öykülerden meydana geldiğini, bu öykülerdeki karakterlerin köyden kente doğru başlayan göç süreçlerinin çoğunlukla yozlaşma, yabancılaşma, öz-benlik kaybı, manevi değerlerin yitimi gibi izlekler çerçevesinde ele alındığını görmekteyiz. Nitekim çalışmamızın odak noktası olan “Mürir” öyküsü de edebiyat sosyolojisi bağlamında köy-kent çatışması çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Başka akademik çalışmalarda Kutlu'nun birçok öyküsü bu bağlamda ele alınmış olmakla birlikte “Mürir” öyküsü sadece köy-kent

çatışması bağlamında ele alınan bir öykü değil, aynı zamanda Anadolu’da önemli bir yer edinmiş tekke-tasavvuf kültürünün modernleşmeyle birlikte yaşadığı yozlaşmayı işlemesi bakımından da dikkate değerdir.

1. Köyden-Kente Doğru Yol Alan Bir Öykü: *Mürit*

“Mürit” öyküsü, tasavvuf kültürünü, kente karşı köy hayatını ve geleneksel yaşamı önceleyen, zamanla değişen değer yargılarımızı irdeleyen ve topluma özünü hatırlatmayı salık veren bir öykü olarak öne çıkmaktadır. Öyküyü genel hatlarıyla, “müridin şeyhini rüyasında görmesi”, “gördüğü rüyayı bir kutsal görev bilip köyden kente doğru yola düşmesi” ve “kente vardığında yaşadığı hayal kırıklığı” şeklinde üç temel olay etrafında sıralamak mümkündür.

“Mürit”, bir dağ köyünde yaşayan ve mürşidi ile dergâhına sıkı sıkıya bağlı olan bir müridin gece rüyasında gönül bağıyla bağlı olduğu mürşidini görüp onunla rabıtaya girmesiyle başlayan bir öyküdür. Hocasının şehrin kasvetli baskısı altında ezildiğini, daraldığını ve ondan Akpınar suyunu istediğini gören mürit, rüyayı ve rüyada kendinden istenilen suyu, şehirdeki mürşidine götürmeyi kutsal bir görev addederek suyu yanına alıp köyden kente doğru bir yolculuğa başlar. Öykü, müridin bu yolculuk sürecine ve mürşidiyle kavuşamamasına odaklanmıştır. “Mürit”, bu yönüyle bir yol öyküsü özelliği gösterir.

Tasavvufta normal şartlarda müridin mürşidini/şeyhini kafasında canlandırıp ondan yardım dilemesi, onun yardımıyla Allah’tan feyz alması anlamına gelen “rabıta”, bu öyküde tam tersi bir durumla ele alınır. Bu doğrultuda henüz öykünün başında, yazar her şey gibi kutsal değerlerin de yozlaştığını okura hissettirir. Gördüğü rüyayı hemen hayata geçiren mürit, sabah namazı ile harekete geçer. Besmeleyle Akpınar suyunu toprak testisine doldurup yola düşer. Geçtiği her yere huzur ve bereket getiren müridin sofrasından ve duasından nasiplenen herkes iyimser olmaya ve değişmeye başlar. Bindığı araçlar, geçtiği yollar manevi bir havaya bürünür. Yolculuğunun sonunda kente ve nihayetinde mürşidinin olduğu dergâha varır. Ancak müridin mürşidine ulaşması imkânsızlaşmıştır. Çünkü şeyhin çevresini parlak elbiseleri ile politikacılar, artistler, din adamları, bankacılar, sanayiciler, müdürler, şefler ve memurlar sarmıştır. Şeyhiyle uzaktan göz göze gelir; ancak onunla görüşemez. Köyünden getirdiği suyu, dergâha bırakan müridin hasret ateşi sönmemiş; ancak mürşidine de ulaşmasının imkânsız olduğunu fark etmiştir. Ona dua etmekten başka bir şey yapamadığını fark eder ve akabinde dergâhtan ayrılır. Müridin mânâ âleminde hâl diliyle anlaştığı mürşidiyle gerçek hayatta bir araya gelmesi imkânsızlaşmıştır. Kapital dünyanın gerçekleri mânâ âleminin önüne geçmiş, bu durum mürit ile mürşit arasında bir kesrete dönüşmüştür. Nitekim öykü de onlar kavuşmadan son bulur.

“Mürit”, bir yol öyküsü olmanın yanında tasavvufi sembollerle de zenginleştirilmiş, birçok karşıtlığı ve çatışmayı da içinde barındırır. Öyküde yer alan *rüya, râbita, hâl dili, dergâh, kesret, ihvan, efendi, âlem-i mânâ, su, besmele* gibi kavram

ve semboller öykünün tasavvufî ve mistik anlatımını yoğunlaştıran unsurlar olarak yer alır. Diğer taraftan müridin hâl dili ve yaşamında anlam bulan bu tasavvufî kavramların artık müridin dünyasında aynı saflığıyla yer almadığı görülür. Büyük kentlerin baskısı altında bunalan ve etrafını saran maddi dünyanın imkânlarıyla bir nefis mücadelesi veren müridin, talebesinden köyünün suyunu istemesi bunun bir göstergesidir.

“Mürit” öyküsü, mürit ve mürid karakterlerine yapılan olumlu ve olumsuz göndermeler bağlamında köy ve kent çatışmasına dönüşür. Bu sebeple çalışmamızı bu iki mekânın karşıtlığı bağlamında ele alıp karakterleri de bu mekânlarla ilişkileri bağlamında değerlendirmek yerinde olacaktır.

1.1. Mistisizm ve Bereket Kaynağı Olarak Taşra/Köy

Genel hatlarıyla bakıldığında Türkiye modernleşmesi, köye karşı bir reddiye, geçmişi ve geleneği yok sayma bağlamında ele alınmaktadır. Bu doğrultuda köy; bayağı, köhnemiş, modern dünyaya ayak uyduramayan bir mekân olarak görülmekte ve değerlendirilmektedir. Her ne kadar Cumhuriyet'in ilk yıllarında “köye doğru” bir hamle yapılmış olsa da bu hamle önemli ölçüde köyün modern dünyaya ayak uydurarak değişmesi ve değiştirilmesi bağlamında işlenir. Toplumcu gerçekçi yazarlar ve Köy Enstitüleri yoluyla gerçekleştirilen bu hareket, köy gerçekliğinin tespiti ve sorunların modernleşme yoluyla çözümü ekseninde şekillenir. Toplumcu gerçekçi yazarlar için önemli bir kaynak olan köy, “Cumhuriyet'in Ulusalçı-Halkçı ideolojisinin kutsal mekânıdır. Köy ütopyası her açıdan bir toplum kalkındırma projesidir” (Çankaya, 2013: 477). Ancak Kutlu'nun köy/taşraya bakışı daha çok gelenek-kökleşme, kutsiyet, öze dönüş gibi romantik bir tutumla ele alınır. Dolayısıyla köy/taşra; toplumcu yazarların köyü dönüştürme, modernleştirme düşüncesinin aksine, Kutlu'nun eserlerinde sahip olduğu özellikleriyle kabullenilmiş, olumlayıcı bir mekân olarak ele alınır. Kutlu, “kentten taşraya bakan toplumcu gerçekçilerin aksine tüm safiyetiyle taşradan kente bakmıştır; bu bakış toplumcu gerçekçilerin taşrayı küçümseyen, ona acıyan ve ona yönelik yapay sevecenlikler taşıyan ve hep istismara açık duran yaklaşımlarının aksine, tahkike, tespite dayalı eleştirel bir bakıştır” (Lekesiz, 2001: 508).

Kutlu'nun öykülerinde şehir; cezbedici, pragmatik ve yaşamı kolaylaştıran şartlarına rağmen, insanı aynileştiren, sunileştiren olumsuz bir mekân olarak betimlenmektedir. Kapitalleşen dünya, şehirleri ele geçirmiştir. Bu bakımdan kente karşı taşra, modernleşmeye karşı gelenek övgüsü önemli yer tutmaktadır. “Kutlu hikâyeciliğinin temel taşlarından biri olan gelenek, onun modern ile kurduğu bağlantıda sürekli önemsedığı ve sürekli dönülmesini gerekli bulduğu bir konudur” (Can, 2017: 71).

Bu bakımdan köy, şehre göre daha az bozulmuş, gelenekle bağı daha kuvvetli mekân olarak ele alınır. Çünkü Kutlu'ya göre, taşra insanı şehre göre daha kanaatkârdır. Azla yetinmeyi bilir. Tabiatla, dinle ve geleneksel değerlerle kuvvetli bir bağı vardır. Bu sebeple Kutlu'da taşra/köy, bir ülkü ve ütopya özelliği taşır. İdeal olandır, varılmak

istenen nihai mekândır. Yazar *Mavi Kuş* (2014) adlı öykü kitabında köye bakışını şu sözlerle ifade eder:

O yıllarda taşra böyledir. Küçük ve sıcak. Yoksul ve samimi. İçedönük ve derin. Herkes birbirini tanır, birbirini sever, dert dinler, naz çeker, küser, barışır, kavga eder, çekiştirir, eğlenir, üzülür, ibadet eder; doğumda, cenazede, düğünde, bayramda bir araya gelir. Büyük bir aile gibi yaşar. Burada sanki fert yok, sadece cemiyet vardır. (...) Herkes ve her şey bir ilahî hudut, bir hiyerarşi, asırların oluşturduğu bir âhenk ve düzen içinde kendine bir yer bulur. (s. 72)

Ayrıca Kutlu'ya göre köy, tüketileni kendi döngüsü içinde eritmeyi bilir. Buna karşılık şehir insanı, özünü kaybetmiş, aza tamah etmeyi unutmuş bir yapıya bürünmüştür. Bu nedenle Kutlu, "*kanaat düşüncesini kaybeden insanın daha rahat bir hayat ve daha fazla para kaygısıyla insanî olmayan bir yaşama kendini mahkûm ettiğini düşünür*" (Coşkun, 2010: 382).

"Mürit" öyküsünün ana karakteri olan ve bir isimden bile azade tutulan Mürit, köyde yaşamaktadır. Bu köy; tertemiz suların aktığı, dağ keçileri, keklikler ve üveyiklerin suya indiği, kurtların, kuşların ve bütün bir kâinatın yaratıcıya ibadet ettiği kutsal bir mekân olarak tasvir edilir (Kutlu, 2020: 70). Köyün suyu olan Akpınar, şehrin şişeye girmiş acı suyuna karşı şifa veren kutsal bir sudur. Bu su, "büngül büngül" (s. 69) akan haliyle insanı tövbeye getirir. Nitekim bu su, besmelesiz içilmez. Kutlu, su simgesi üzerinden de köy-kent karşılaştırması yapar. Şehirdeki her şey gibi su da paketlenip şişeye girmiş ve sunileşmiştir. Oysa Akpınar, ele avuca sığmaz bereketi ile akıp köye ve bütün bir tabiata hayat vermektedir. Öyküde suyun dönüştürücü bir sembol olarak ele alındığı görülür. Çünkü su; tasavvufta kesafeti temizleyen, maddi kirlenmeyi ortadan kaldıran, manevi kirlenmeyi ise ona atfedilen "kutsal", "okunmuş", "iksir" gibi anlamlarla gideren bir semboldür. Nitekim kesrete düşmüş olan mürşidin rüya motifi yoluyla kurtuluşu Akpınar suyunda görmesi, bu bağlamda değerlendirilebilir.

Diğer yandan kente doğru yola çıkacak olan müridin azığı sadece tandır ekmeği ve tulum peyniridir. Bu iki unsur da köye aittir ve köyün sunduğu doğal imkânlarla üretilmiştir. Buğday ve sütten teşekkül eden bu iki gıda, insanlık tarihi boyunca temel iki yaşam maddesi olmuştur. Yolculuk esnasında otobüsteki yolculara açılan bu sofraya, herkesi doyurduğu halde bir türlü bitmek bilmeyen özelliğiyle öne çıkar.

Burada yazarın dini kıssalara benzer bir metafora başvurduğunu, böylece modern bir öyküyü tasavvufî ve geleneksel anlatılarla yoğurduğunu görmekteyiz. Mürit, maddi dünyanın acımasız gerçekliğine karşın manevi dünyanın bereket ve gizemini ön plana çıkarır. Bütün öykü boyunca müride dönük tasvir ve sıfatlar onun sahip olduğu hikmet ve irfanla örneklendirilir. Sahip olduğu her şeyi paylaşan mürit, bir tür geçmiş zaman yalvacı, gönül ehli, modern dünyaya atılmış bir Anadolu ereni gibi aktarılır. Nitekim bir adının bile olmaması da tasavvufî bir tutumdur. Tasavvufta birey, kendi

kimliğinden ve karakterinden soyunmuş, nefisini yenmeye çalışan bir Allah dostu olduğundan, ona dünyada verilmiş olan adın da bir önemi yoktur. İsimler, dar kalıplardır. Mesajın evrenselleşmesini, ebedileşmesini engeller. Mürit, arınma yolculuğuna giren/girecek olan herkesi karşılar. Nitekim tasavvufta mürit, murat edileni arayan “başlangıçta Allah’a vâsıl olmayı isteyen ve ona vâsıl olmadıkça hiçbir şeye meyletmeyen kişi (...) Hakk’a giden yolda kararlı ve sağlam bir irade ortaya koyan kişi” (Uludağ, 2006: 48) şeklinde tarif edilir. Mürşidinin bir köle/bendesini olan mürit, her yönüyle ona bağlıdır. Nitekim öyküde de rüyasında şeyhini görmesi ve şeyhinin rüyasındaki talebi doğrultusunda yola çıktığını görmekteyiz.

Yazarın bütün öykü boyunca olumladığı tek karakterin mürit olması, onun da köyün bir parçası olması, onun dışındaki bütün karakterlerin şehirden ve kirlenmiş olması da öyküdeki köy-kent çatışmasını somut bir biçimde göstermektedir. Kutlu, “Mürit” ve diğer birçok öyküsünde, bu tezini tekrarlar. Çünkü o, köyü ütöpik ve ideal bir mekân olarak tasarlar, insanın özü olarak görür. Bu sebeple taşrayla bağ kurmadan mutluluğun imkânsız olduğunu vurgular.

1.2. Dünyevileşme, Yabancılaşma ve Değerler Yitimi Bağlamında Kent

Kentleşme önemli ölçüde modernleşmenin bir sonucudur. Nüfusun artması, iş kaynaklarının kent ve çevrelerinde oluşması, köylerde “*makinele tarıma geçişle birlikte insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, miras kalan toprakların aile fertleri arasında bölüşülmesi/parçalanması*” (←italik) (Aydın, 2016: 15) gibi taşradaki kaynakların ve ihtiyaçların yetersizliği sonucu köyden kente doğru başlayan göçler, insanların sadece mekân değişmesini değil, aynı zamanda kente ayak uydurmaya çalışan yeni bir yaşam biçimi ve kimlik oluşturmalarına da neden olmuştur. Değişen dünyayla birlikte kentleşme süreci, okur-yazarlığın artması, daha pratik yaşam imkânları sunması gibi olanaklarının yanında yeni problemleri de beraberinde getirmiştir. Çünkü köyden kente göçen kitleler, hemen hemen her yönden geleneksel hayatın ritüellerini değiştirmek ve modern hayata tutunmak durumunda kalmışlardır. Bu durum hem bireysel hem de toplumsal açıdan bir takım problemler doğurmuş, bireylerin kente uyum süreci sancılı olmuştur. Kutlu’nun birçok öyküsü, köyden kente göçen bireylerin yaşadıkları problemlere odaklanmaktadır. Ona göre modernleşen birey, içinde bulunduğu şartlara uyum sağlayarak zamanla özünü ve geldiği yerin değerlerini unutmaya başlar. Kutlu’ya göre, modernleşmeyle birlikte yalnız şehre yerleşen insanlar değil, “*kentler de kimliklerini ve ruhlarını kaybetmektedir*” (Koçak Işık, 2019: 115). Bu da yapay, duygusuz ve maneviyattan uzaklaşmaya başlayan kentler ve bu kentlerde yaşayan ve zamanla birbirine benzeyen sıradan bireyler yaratmaktadır. Kutlu’nun bir diğer çabası da tahakkümcü yapısıyla kentlerle yetinmeyen, zamanla kasaba ve köyleri de kentlere benzetmeye çalışan modernizme karşı, kendini arayan insanın tekrar kendi tabiatına uygun olan kasabaya veya köye dönüşünü

sağlamaktır. “Sır”, “Mürit”, “Ya Tahammül Ya Sefer”, “Mavi Kuş” gibi birçok öyküsü bu bağlamda öne çıkan öykülerdir.

“Mürit” öyküsündeki kent imgesi, önemli ölçüde yukarıda bahsettiğimiz hususlar çerçevesinde işlenmektedir. Köye ait olan kirlenmemiş, inançlı müride karşı, şehirle teması olan diğer öykü kişileri genellikle olumsuz özellikleriyle aktarılır. Ancak bu öykü kişileri mürit ile temasa geçtiğinde iyileşmeye başlarlar.

Öyküde öncelikle müridin otobüste yan koltuğunda oturan ve “kabak kafalı adam” olarak adlandırılan şehrli bir karakterle karşılaşırız. Bu karakter, “*şişman kravatlı, dağınık suratlı, kabak kafalı, gözleri fıldır fıldır, gazete okuyan*” (Kutlu, 2020: 70) insanlara karşı önyargılı, testisini kucağına alıp yanındaki koltuğa oturan müride yan gözlerle bakan ve müridin haline adeta kıs kıs gülen şehrli bir tiptir. Müridin aksakalından yola çıkarak peşinen onun hacıyağı koktuğu kanaatine varır. Mürit ise, sadece onun gözlerine bakıp kalbini görür. Müride göre, bu kalp kararırp mühürlenmiştir. Yazar burada mürit ile “kabak kafalı adam” arasında bir karşılaştırma yapar. “Kabak kafalı adam”, maddi dünyaya ait biridir. Gazeteden dünyaya ve Türkiye gündemine ait havadisleri müride okur ve bunlar hakkında müridin ne düşündüğünü sorar. Mürit ise, bütün bu haberlere karşın gülümseyerek “kabak kafalı adam”a testisinden bir bardak Akpınar suyu ikram eder ve onu maddi dünyadan koparır. Adam suyu içtikten sonra başka bir âleme geçer. Bir tür “bade içme” gerçekleşir ve “hâl değişimi” başlar. Nitekim tasavvufta su hem insanın ruhsal yolculuğunu hem de tasavvufta bir mertebe olan marifet kapısının açılmasını simgeleyen kutsal bir sembol olarak ele alınmaktadır. Ayrıca arı ve duru oluşuyla kirlenmemiş insanı temsil eder, her derde deva oluşuyla da şifa kaynağı olarak değerlendirilir.

Gaston Bachelard, *Su ve Düşler* kitabında; güçlü bir su damlasının bir dünya yaratmaya ve karanlığı bozmaya yettiğini, gücün hayalini kurmak için derinlemesine imgelenmiş bir damladan başka şeye ihtiyaç olmadığını, böylesine devingenleşen suyun bir tohum olduğunu ve dolayısıyla yaşama tükenmek bilmeyen bir ilerleme kazandırdığını ifade eder (2006: 17). Tunç, tasavvufta suyun çeşitli halleriyle insan yazgısını ve insanın ruhsal yolculuğunu imlediğini ve Hakkı aramayı, sükût sahibi olmayı, olgunlaşmayı sembolize ettiğini ifade etmektedir (2022: 474).

Nitekim maddi dünyanın gelip geçici gündemi içinde kaybolmuş olan “kabak kafalı adam”, müridin kendisine ikram ettiği bir bardak su vasıtasıyla bir anda ruhsal bir dünyaya, bozulmamış çocukluğuna, ölen babasına dair anılara ve çocukluğunun saf, temiz kırlarına doğru bir yolculuğa çıkar:

“Adam suyu içince nedense çocukluk günlerini hatırladı. Başını camdan yana döndürdü, akıp giden görüntülere daldı. Ölen babasını eski mahalledeki evlerini, dul ağaçlarını, uçurtma uçurduğu çayırıları hayal etti. Adamın içine bir hasretlik çöktü. Gazeteden ve havadislerden uzaklaştı. Temiz bir sofraya örtüsü, bir tahta kaşık, tepeden tırnağa çiçek açmış bir badem ağacı düşündü, sonra bir Yunus ilahisinin içinde gezinmeye başladı” (Kutlu, 2020:71-72).

Öykü boyunca “kabak kafalı adam” dışında müridin temas ettiği otobüs, otobüs şoförü, müridin sofrasına oturup ekmeği ve tulum peynirinden nasiplendikleri için yolcular ve mekânlar gibi her kişi ve vasıta, onun bereketinden nasibini alır.

Ancak müridin şehre varmasıyla bu iyimser hava yerini karamsar bir tabloya bırakır. “*Asık yüzlü, çatık kaşlı bir kalabalık (...) birbirine yapışmış koca koca binalar (...) sel gibi akıp giden arabalar, şehrin üzerine asılmış kara bir duman*” (Kutlu, 2020: 73-74) müridi karamsarlığa sevk eder. Başını kaldırıp güneşe bakan mürit, onun da kara dumanlar içinde kaybolup gittiğini fark eder. Nadiren gördüğü ağaçların yapraklarına dokunmak ister; ancak bu yapraklar da tozla kaplanmış. Diğer yandan adres sorduğu şehrin insanları, onu küçümser şekilde terslerler. El ele tutuşmuş giden genç bir çifte adres soran mürit, onların alaycı bakışları altında ezilir. “*Oğlan kıza, kız oğlana baktı. Gülüştüler. ‘Senin okuman-yazman yok galiba beyamca’ dediler*” (s. 74). Burada da mürit ile gençler arasında değerler bağlamında bir çatışma yaşanır.

Mürit, bindiği otobüste itilip kakılarak, sıkışarak gitmek istediği adresi etrafındakilere sorar. Otobüste tıpkı onun gibi sakallı olan yolculardan biri, onun bu saf haline kızar ve onu kenara çekerek şehirde uyanık olmasını salık verir:

“Uyanık olacaksın. Kendini ezdirmeyeceksin. Baban olsa güvenmeyeceksin. Buralarda gemisini kurtaran kaptan. En sonunda ‘Paran var mı paran?’ diye, kendince müride nasihat etti, yol yordam gösterdi. Mürit bu kara sakallı adamın çakmak çakmak gözlerine baktı. Gördü ki adam şehrin kitabında kendine uygun bir sahife bulmuş” (s. 75). “

En sonunda mürit, şeyhinin olduğu sokağa varır. O, sokağa varır varmaz her yere yeniden bereket yayılır. Cümle tabiat, ağaçlar, binalar ona selam durur. Lokantalar fazladan yemek çıkarmaya, insanlar birbirleriyle helalleşmeye başlar. Bütün bu gelişmelerin sonunda tekkeye varan mürit, içeri alınır. Ancak müşşidiyle görüşemez. Çünkü şeyhinin önemli misafirleri vardır. Parlak kumaşlarından elbiseleriyle devlet erkanından adamlar, sanayiciler, polisler, askerler gibi şehrin kalburüstü insanları şeyhin etrafını sarmıştır. Şeyhiyle göz göze gelen mürit, aşır geldiği engellerin efendisi ile arasında uzanıp gittiğini, bunları aşmanın mümkün olmadığını fark eder ve Akpınar suyunu dergâha bırakıp oradan ayrılır.

Mürşidin yaşadığı bir tür manevi kirlenmedir. Yoksa öyküde onun maddi anlamda kirlendiği veya bir günah işlediğine dair tespitler söz konusu değildir. Manevi kirlenme/kesrete bulaşma, kalpte ortaya çıkan küçük bir günahla baş gösterir. Öyküde mürşid, böyle bir kirlenmenin yanı sıra sosyal ortam (mürşidin etrafını saran politikacılar, iş adamları vb.) ve mekân kirlenmesi gerçekliği ile karşı karşıya kalmıştır. Böyle bir kirlenmeden arınmanın yolu ancak saflığı sembolize eden bir mekândan getirilen iksir/sır/su ile gerçekleşebilir. Hikâyede ifsat olmuş bir bireyden çok müfsit bir toplumun nazara sunulduğunu görürüz. Nitekim Kutlu'nun da öykü boyunca vurgulamak istediği esas unsur, mekânların insan şahsiyetini şekillendirdiği gerçeğidir. Müridin kısa süren kent macerasında yaşadığı sorunlar, onun buradaki uzun süreli ikametinde yerini “*şehrin*

kitabında kendine uygun bir sahife” (s. 75) oluşturma gerçeğini doğuracaktır. Dolayısıyla kent bu anlamda, mürit için engelleyici bir rol üstlenirken mürşit için bir sıkışma, bunaltı, daralmayı temsil eden mekândır.

“Mürit” öyküsündeki karakterler buldukları mekâna göre olumlu ve olumsuz nitelikler kazandıklarından bu bağlamda öyküdeki karakterleri temsil ettikleri mekânsal bağlamla ilişkileri açısından sınıflandırmak mümkündür.

Taşra/Köy Kültürüne Ait Kişi ve Simgeler (Ülkü Değer/Tematik Güç)	Kent/Şehir Kültürüne Ait Kişi ve Simgeler (Karşı Değer/Karşı Güç)
Mürit	Mürşit
Mürit	“Kel Kafalı Adam”
Köy İnsanı	Genç Çift
Taşra/Köy	Şehir (İstanbul)
Köy Evi	Binalar
Tabiat, Toprak	Trafik, Asfalt Yollar
Akpınar	Acı Su (Şebeke Suyu)

Kutlu’nun öykülerinde ısrarla köy-kent ikilemine odaklanmasında, son yıllarda hızla boşalmaya başlayan köylerin artık birer hayalet mekâna dönüşmesinin de payı büyüktür. Ona göre, köy ve kent arasındaki bu demografik dengesizlik, zamanla ülkenin üretim döngüsünü bozmaktadır. Bu da büyük ekonomik sorunları tetikleyen bir durum olarak ele alınır. Ayrıca taşranın ölümü, bir nesil oluşturma bağlamında da olumsuz bir durumdur. Çünkü, kültürel ve dinî değerlerin korunduğu mekânlar olarak köylerin birer yaşlılar mezarlığına dönmüş olduğunu gözlemleyen yazara göre, taşranın temel yaşam dinamikleri olan ahlak, din, ölüm, bayram gibi insanî değerlerin kent yaşamında artık anlamını yitirmiş olduğu görülmektedir. Nitekim yazar, “köyü/kasabayı anlatırken taşıdığı bütün olumlu düşünce ve bakış açısını kent söz konusu olunca bırakır. Onun kent tanımlamasında, insanın ‘değersizleştirilmesi’ öne çıkar” (Coşkun, 2010: 385).

Kutlu’nun birçok öyküsünün temelinde şehir-köy ikiliği öne çıkar. Kutlu’da şehrin çoğulcu, karmaşık ve bozulmuş yapısına karşın köy, birliğin, düzenin, saflığın mekânı olarak öne çıkar.

“Şehir, ağırlıklı olarak yabancılaşmayı ve buna bağlı bir tarzda yalnızlığı, süreksizliği, yitimi getirir. Köy ve/veya köy hayatı ise kişinin kendisi olmasını, kendisiyle bütünlük taşımasını kolaylaştırır. Bir bakıma bu hikâyelerde tasavvufi söylemler şehir, kesreti (çokluğu); köy ise vahdeti (birliği) temsil eder. (...) Şehir, çok katmanlı, değişken kimliği ve farklılıkları barındırmasıyla çoğulculuğu ve yapmacıklığı; köy, bütüncülüğüyle vahdeti ve samimiyeti temsil etme gücüne sahiptir.” (Gariper 2012: 126).

Dolayısıyla “Mürit” öyküsünde kent, geleneksel yapıyla bağı koparan ve bu yapıyı yozlaştıran, din ekseninde şekillenen Anadolu insanının yaşam algı ve pratiklerini değiştirip dejenere eden, bireyci bir dünya algısını, nefsi arzuları öne çıkaran olumsuzlayıcı bir bakışla ele alınır. Nitekim bu bakış, Kutlu'nun birçok öyküsünün ana konusu ve izleği olarak sürekli işlene gelir.

Sonuç

Mustafa Kutlu öykülerinin odak noktası, Türk toplumunun son elli yıllık süreçte geçirdiği toplumsal değişimdir. Bu toplumsal değişimin, taşrada ve kentte yarattığı sosyal ve kültürel problemler üzerinden öykülerini şekillendiren Kutlu'ya göre, Türkiye modernleşmesi kentleşme süreci sağlıklı bir planlama çerçevesinde gelişmediğinden, köyden kente göçle birlikte kentler Anadolu/taşra insanını ve onların sahip olduğu değerleri öğüten, yozlaştıran, onların gelenekle, dinle bağı koparan olumsuz mekânlar hâline gelir. Bu sebeple o, kente karşı taşrayı/köyü önceleyen ve olumlayan bir yazardır. Kutlu'ya göre taşra, geleneksel hayatın, dini değerlerin, samimi insan ilişkilerinin mekânıdır. Dolayısıyla Kutlu öykücülüğünde köy-kent basit bir mekân mukayesesi değil, bir medeniyet tasavvuru bağlamında değerlendirilir.

Yazarın 1990 yılında kaleme aldığı *Sır* adlı öykü kitabında yer alan “Mürit”, birçok yönden köy-kent dikotomisi çerçevesinde şekillenmiş, köyden kente doğru yol alan, bu yolculukla birlikte değerler yitimini göstermeyi amaçlayan bir öykü olarak öne çıkmaktadır. Öykü bu mekânsal çatışmayı köye ait olan saf, temiz, kirlenmemiş mürit ile şehrin baskısı altında ezilen ve her geçen gün manevi dünyası kirlenmeye başlayan mürşit üzerinden yansıtır. Öyküyü zenginleştiren diğer bir unsur ise, tasavvuf kültürüne ait anlatı biçimi, sembol ve unsurların modern öykünün kurgusal yapısına eklenmesidir. Bunun yanında, öykü dilinin mekânsal değişimle birlikte farklılaşması, müridin tasavvuf kültürüne has saf dilinin, öykü ilerledikçe şehir insanının tedirgin eden, şüpheli ve küçümseyici diline bırakması da yazarın köy-kent çatışmasını destekleyen bir diğer kurgu unsuru olarak dikkat çeker.

Kutlu'nun, “Mürit” öyküsünde özellikle dinî ve manevi hassasiyetin daha yoğun olduğu tekke kültürüne ait karakterleri seçmesi de dikkate değerdir. Böylece yazar, kentleşme ile başlayan modernleşme ve kapitalleşmenin önünde hiçbir gücün duramayacağını mesajını vermektedir. Bu açıdan “Mürit” öyküsü bir kurgusal metin olmanın yanında yozlaşmaya, kapitalist düzenin bir metası haline gelmeye başlayan güçlü

bir kültürel ve dinî yapılanmaya sahip olan tekkelere çeşitli mesajlar veren bir uyarı metni özelliği de taşır.

Kutlu'nun henüz 1990'da -çok erken sayılabilecek bir dönemde- İslami cemaat ve gruplarının büyümeleri ve kente taşınmaları ile yaşadıkları deformasyonu, öyküleri yoluyla tespit etmesi de dikkate değer bir öngörüdür. Nitekim Türkiye'de son yıllarda bu cemaatlerin hem sosyal hem de ekonomik olarak büyüme ve modernleşme süreçlerinin yarattığı durum ve problemlerin kamuoyu nezdinde belirginleşmesi, hem Kutlu'nun öykülerindeki tespitleri haklı çıkarmış hem de yazarın Türkiye'deki toplumsal değişimi iyi tahlil ettiğini göstermiştir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Cihan (2001). "Mustafa Kutlu ya da İyimserlikte Direnen Hikâyelerin Yazarı", Mustafa Kutlu Kitabı, İstanbul: Nehir Yayınları.
- ANDAÇ, Feridun (2002). "Mustafa Kutlu ile Düünden Bugüne", Adam Öykü, Mayıs-Haziran S. 40, s. 68-80.
- AYDIN, Fahrettin (2016). "Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tersine Göç", Türklük Bilimi Araştırmaları (Tübar), Bahar-2016, S. 39, s. 11-28.
- BACHELARD, Gaston (2006). *Su ve Düşler* (Maddenin İmgelemi Üzerine Deneme). (Çev. Olcay Kunal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BEKİROĞLU, Nazan (2010). "Mustafa Kutlu Külliyesi", Fayrap, Mart S. 25, s. 13-15.
- CAN, Bilal (2017). *Kentle Kavga: Mustafa Kutlu Öykücülüğünde Mekân*, İstanbul: İzdiham Yayınları.
- COŞKUN, Sezai (2010). "Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Temel İzlek Olarak Köy-Kent Meselesi", Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring 2010.
- ÇANKAYA, Erol (2013). "Köy Edebiyatı ve Türk Edebiyatında Köye "İçerden" Bakış Doğuşu, Etkileri, Sonuçları", Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic v. 8/4 Spring, p. 473-488.
- DİLMEN EKİZ, Özge (2022). *Modern Türk Hikâyesinde Din ve Göç İlişkisi (Mustafa Kutlu Örneği)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

GARİPER, Cafer (2012). “Mustafa Kutlu'nun Sır Hikâyesinde Yabancılaşma, Yalnızlaşma, İnsanın Yitimi ve Süreksizlik”, Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri (Haz.: M. Fatih Andı- Bahtiyar Aslan), s. 126.

KOÇAK IŞIK, Ayşe (2019). *Mustafa Kutlu Hikâyelerinde Kentli İnsan Olmak*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KUTLU, Mustafa (2020). *Mavi Kuş*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KUTLU, Mustafa (2020). *Sır*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

LEKESİZ, Ömer (2001). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü-5*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

TUNÇ, Gökhan (2022). “Yunus Emre'nin Şiirlerinde Su Metaforu” *Folklor Akademik Dergisi*, C:5, S:2, s. 474 – 482.

ULUDAĞ, Süleyman (2006). “Mürid” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 32, s. 47-49,
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/32/C32010383.pdf>

YILDIZ, Alpay Doğan (2019). *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu Öykücülüğü*, İstanbul: Dergâh Yayınları.